

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента
Кучай Тетяни Петрівни
на дисертацію Галузяка Василя Михайловича «Теоретичні
і методичні засади розвитку особистісно-професійної зрілості
майбутнього вчителя», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика
професійної освіти**

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

Діяльність сучасних педагогічних працівників відбувається в умовах постійних інноваційних процесів, пов'язаних з гуманізацією та демократизацією освіти, її розбудовою на засадах особистісного підходу, що пред'являє особливі вимоги не тільки до їх фахової компетентності, але й до загального рівня особистісно-професійного розвитку. Саме від особистісної зрілості вчителя значною мірою залежить успішність його професійної діяльності, здатність налагоджувати конструктивні стосунки з іншими учасниками освітнього процесу, сприяти особистісному становленню вихованців. Водночас, автор дослідження слушно вказує на суперечність між суспільною потребою у підготовці особистісно зрілих фахівців, здатних до самовизначення, саморегуляції та самореалізації у професійній діяльності, і недостатньою увагою педагогічної теорії до розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, а також між домінуючою спрямованістю освітнього процесу у педагогічних ЗВО на формування фахової і методичної компетентності студентів і недостатньою увагою до розвитку їх особистісного потенціалу як суб'єктів майбутньої діяльності.

З огляду на це, не викликає сумнівів актуальність дисертаційного дослідження В.М. Галузяка, який ставить за мету теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя в процесі його підготовки в педагогічному університеті.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (№ 0111U001620), «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті

становлення Європейського простору вищої освіти» (№ 0115U002571). Тема докторської дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 7 від 27.02.2007 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Оцінюючи найбільш вагомі наукові результати дисертаційного дослідження, варто виокремити ті, що мають важливе значення для подальшого розвитку теорії і методики професійної освіти. Це, зокрема, з'ясування стану дослідженості проблеми в науковій літературі та розкриття змісту, структури, функцій і властивостей особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя; схарактеризовані методологічні підходи, принципи та концепція розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету; теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя; розроблення системи і відповідної структурно-функціональної моделі розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів; створення діагностичного інструментарію та виявлення реального стану розвитку особистісно-професійної зрілості студентів педагогічних ЗВО; експериментальна перевірка ефективності впровадження в освітній процес пропонованих теоретичних і методичних засад розвитку особистісно-професійної зрілості студентів; підготовка і застосування у підготовці майбутніх учителів науково-методичного забезпечення процесу розвитку їх особистісно-професійної зрілості.

Нові факти, одержані здобувачем.

Важливість дисертаційного дослідження В. М. Галузяка зумовлена тим, що *вперше* теоретично обґрунтовано авторську концепцію розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, що охоплює три взаємопов'язані концепти (методологічний, теоретичний і технологічний); створено систему та відповідну модель розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя, що відображає взаємозв'язки між цільовим, концептуально-теоретичним, змістово-технологічним і оцінювально-результативним блоками; розроблено методику педагогічної підтримки розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя в освітньому середовищі педагогічного університету; визначено структурні компоненти, критерії, показники та рівні особистісно-професійної зрілості як інтегрального результату професійного становлення особистості майбутнього вчителя; виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів. Дисертантом уточнено зміст базових понять дослідження: «особистісний розвиток»,

«зрілість», «особистісна зрілість», «особистісно-професійна зрілість», «особистісно-професійне становлення вчителя», «методика педагогічної підтримки розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя».

За результатами дослідження набули подальшого розвитку і конкретизації положення щодо науково-методичного забезпечення особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя (змісту, принципів, форм, методів і технологій), а також шляхи активізації особистісно-професійного самовизначення студентів і розвитку їх професійно важливих якостей (суб'єктності, рефлексивності, толерантності, діалектичного мислення) у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації, автореферату і публікацій В. М. Галузяка дозволяє зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів виконаного дослідження.

Представлений у вступі науковий апарат дисертації уможливив створення цілісного алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми, спрямованого на реалізацію семи поставлених завдань. Відповідно до теми і мети дослідження автор визначив адекватні його завданням теоретичні, емпіричні і статистичні методи, що забезпечили кваліфіковане опрацювання нормативно-правових документів і наукових джерел; розроблення теоретичних і методологічних засад дисертації; створення науково-методичного супроводу розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів; коректний аналіз результатів констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту.

Достовірність наукових положень і висновків дисертації забезпечена застосуванням обраних В. М. Галузяком методологічних підходів дослідницького пошуку, як-от: системний, особистісний, акмеологічний, компетентнісний, діалогічний, середовищний. Одержанню обґрунтованих і достовірних результатів сприяла також репрезентативність вибірки експериментального дослідження, єдність кількісного та якісного аналізу емпіричних даних, коректне застосування методів математичної статистики.

Достатнім є рівень апробації результатів дослідження, який підтверджується участю дисертанта у міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях і семінарах.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Одержані автором результати, що стосуються обґрунтування теоретичних і методичних засад розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, складають теоретичну і практичну базу для подальших

досліджень у галузі педагогічної науки, зокрема професійної освіти, підготовки педагогічних працівників різного освітньо-кваліфікаційного та наукового рівня.

Теоретичне значення результатів дисертації полягає у визначенні термінологічної основи дослідження, категоріального апарату розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, а також у науковому обґрунтуванні авторської концепції, системи, моделі та педагогічних умов розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету.

Не викликає сумнівів практична значущість результатів рецензованої дисертаційної роботи, оскільки автором розроблений і впроваджений в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти науково-методичний супровід, що розкриває теоретичні і практичні засади розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, а саме: розроблена методика педагогічної підтримки розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя; створено програму тренінгу, спрямованого на активізацію особистісно-професійного становлення студентів; запропоновано комплекс діагностичних методик, які можуть використовуватися з метою моніторингу особистісно-професійного становлення студентів педагогічних ЗВО.

Практичну цінність мають також рекомендації щодо розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, що знайшли відображення в опублікованих автором монографіях, методичних розробках, навчальних посібниках з педагогіки, педагогічної конфліктології, педагогічної діагностики та психології вищої школи.

Усе зазначене підтверджено матеріалами дослідження та довідками про впровадження його результатів в освітній процес вітчизняних закладів вищої освіти, які готують учителів, а саме: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/16-2 від 29.04.2021 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка №463А від 12.05.2021 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 899/01 від 23.06.2021 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 35 від 10.06.2021 р.), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 1/940 від 06.01.2021 р.), Вінницької академії безперервної освіти (довідка №01/18-142 від 12.05.2021 р.), Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради (довідка №90/01-18 від 27.05.2021 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Запропоновані теоретичні і методичні напрацювання щодо розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти, що провадять підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також у подальших дослідженнях проблем теорії і методики професійної освіти.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю оновлення змісту й оптимізації технологій особистісно-професійної підготовки майбутніх учителів, створення лекційних курсів, спецкурсів, практикумів, навчальних посібників з педагогіки, методики виховної роботи, основ педагогічної майстерності, а також навчально-методичних комплексів для закладів післядипломної освіти і підвищення кваліфікації вчителів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертація В. М. Галузяка має науково обґрунтовану структуру і складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, шести розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 592 сторінки, основний текст викладено на 418 сторінках. Аналіз змісту дисертації засвідчив логічність і послідовність викладу матеріалу; системну організацію у визначенні мети дослідження, його об'єкту і предмету, сформульованих завдань, відповідно до яких структуровано текст дисертації; забезпечення доказовості вирішення поставлених завдань у висновках.

Визначена структура дисертаційної роботи, її змістове наповнення дають підстави вважати її логічно завершеним цілісним науковим дослідженням.

У першому розділі – «Теоретичні основи розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів» – розкрито вимоги до особистісно-професійного розвитку вчителя в контексті реформування освітньої галузі в Україні та її входження в Європейський освітній простір; визначено основні науково-методологічні підходи до розуміння сутності особистісного розвитку; проаналізовано психолого-педагогічні дослідження розвитку різних аспектів і видів зрілості вчителя, з'ясовано сутність особистісно-професійної зрілості як інтегральної характеристики особистісного становлення педагога.

Заслуговує на увагу звернення дисертанта до проблеми визначення сутності особистісного розвитку та його особливостей, співвідношення понять «особистісна» і «особистісно-професійна» зрілість у контексті

підготовки фахівців соціономічного напрямку, зокрема, майбутніх учителів. Становить науковий інтерес проведений автором аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених вивченню різних видів зрілості майбутнього вчителя (соціальної, особистісної, громадянської, професійної тощо), та зроблені на його основі узагальнення. Цілком погоджуємось з думкою дисертантки, що успішність професійно-педагогічної діяльності викладача залежить від рівня розвитку його професійно-педагогічної компетентності.

У другому розділі – «Структура та критерії особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя» – проаналізовано зміст досліджуваного феномену, виокремлено компоненти, критерії, показники та рівні особистісно-професійної зрілості студентів. Нам імпонує системний підхід автора до визначення структури досліджуваного феномену, який дав змогу розкрити три основні аспекти особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя: структурний (з'ясування змісту і взаємозв'язків між компонентами зрілості), функціональний (визначення функцій зрілості) і якісний (виявлення властивостей зрілості). Становлять науковий інтерес визначені автором компоненти (ціннісно-мотиваційний, особистісно-диспозиційний, когнітивний, функціональний), відповідні критерії та показники особистісно-професійної зрілості вчителя. Цікавим, на нашу думку, є підхід до визначення рівнів (досуб'єктного, перехідного і суб'єктного) особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, який ґрунтується на виокремлених критеріях і врахуванні стадій становлення професійної ідентичності студентів.

Змістовним є здійснений В. М. Галузяком на основі вивчення досліджень вітчизняних і закордонних авторів аналіз сутнісних характеристик суб'єктності, рефлексивності, толерантності і діалектичного мислення як структурних елементів і показників особистісно-професійної зрілості вчителя.

У третьому розділі – «Концептуальні засади розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів» – проаналізовано теоретичні підходи, покладені автором в основу розробки концепції розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету. На наш погляд, переконливо доведено, що завданням розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя найбільшою мірою відповідають теоретичні підходи, що акцентують увагу на внутрішніх ресурсах особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців: особистісний, акмеологічний, діалогічний і компетентнісний.

У четвертому розділі – «Педагогічні умови розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів» – автором визначено й обґрунтовано комплекс педагогічних умов, що активізують особистісно-професійне становлення студентів педагогічного ЗВО. Аргументовано доведено, що розвиток особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів можливий за умови формування творчо-автономного освітнього середовища, активізації рефлексивних процесів, діалогізації педагогічної взаємодії, забезпечення суб'єктної позиції студентів в освітньому процесі шляхом організації їх смислопошукової активності, спрямованої на аналіз і розв'язання педагогічних проблем, вироблення власної професійної позиції та розвиток діалектичного професійного мислення. Імпонує докладний аналіз автором методичних шляхів реалізації визначених умов в освітньому середовищі педагогічного університету.

У п'ятому розділі – «Система розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету» – представлено розроблену систему та відповідну модель розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету; визначено шляхи активізації особистісно-професійного самовизначення майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін; розкрито методику використання діалогічних методів, а також способи і прийоми розвитку діалектичного мислення майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін; представлено програму тренінгу особистісно-професійної зрілості як інноваційної форми професійної підготовки вчителя.

Розроблена автором модель системи представлена як упорядкована структурно-функціональна єдність компонентів (цільового, концептуально-теоретичного, змістово-технологічного, оцінювально-результативного), що комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, принципи, форми, методи, прийоми, етапи й результати розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету.

Заслугує на увагу запропонована методика педагогічної підтримки розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, яка передбачає такі напрями діяльності, як діагностичний, консультаційний, корегувальний, орієнтаційний, і є важливою складовою розробленої системи.

У шостому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності системи професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки» – представлено опис діагностично-критеріального інструментарію дослідно-експериментальної роботи,

інформацію про організацію та методику педагогічного експерименту з перевірки ефективності системи розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя в освітньому середовищі педагогічного університету. Автором доволі докладно описано етапи проведення експерименту, проведено кількісний і якісний аналіз ефективності розробленого науково-методичного забезпечення, проаналізовано результати статистичного опрацювання одержаних даних, визначено ефективність експериментальної технології.

Переконливо, з використанням методів математичної статистики, доведено, що виявлені в результаті формувального експерименту відмінності у рівнях особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів пов'язані із застосуванням у процесі їх підготовки сукупності запропонованих інновацій.

Загальні висновки є логічними та відповідають поставленим дисертантом завданням.

Результати дисертаційного дослідження В. М. Галузяка належним чином графічно презентовані у вигляді таблиць та рисунків, які доповнюють змістове поле наукової праці. На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертації, в яких представлено аналітичні, порівняльні таблиці, анкети з різних аспектів дослідження; фактологічний матеріал, зокрема навчальна і робоча програма з педагогіки; комплекс методів діагностики рівня особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів; емпіричні дані констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту відповідно до визначених критеріїв і рівнів тощо. Все це унаочнює, конкретизує і поглиблює важливі аспекти рецензованого дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукову новизну і практичне значення рецензованого дослідження, вважаємо за необхідне висловити в порядку дискусії деякі зауваження і побажання щодо його можливого удосконалення:

1. Вважаємо, що перераховані у концептуально-теоретичному блоці моделі розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів принципи бажано було розкрити більш детально, вказавши, як саме реалізація кожного з них сприяє розвитку особистісно-професійної зрілості студентів педагогічного університету.

2. У дисертації досить докладно представлені результати констатувального етапу дослідження, в яких основна увага приділяється з'ясуванню актуального стану особистісно-професійного розвитку студентів. Меншою мірою проаналізовані особливості процесу професійної підготовки,

які зумовлюють визначені рівневі характеристики особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів.

3. Позитивно оцінюючи представлені автором в п'ятому розділі дисертації форми, методи і технології розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів, пов'язані з діалогізацією освітнього процесу, активізацією особистісної рефлексії та особистісно-професійного самовизначення студентів, водночас вважаємо, що в умовах пандемії COVID-19 варто було більше уваги приділити тим технологіям і методикам, які адаптовані до застосування в умовах змішаного та дистанційного навчання.

4. Окремі положення висновків до розділів дисертації (зокрема, висновок до другого розділу, стор. 172-174) є дещо розлогими та не повною мірою узагальнюють й відображають здобуті автором результати дослідження.

5. Вважаємо, що робота значно виграла б, якби в ній було проаналізовано зарубіжний досвід розвитку особистісно-професійної зрілості учителів на етапі їх професійної підготовки.

Висловлені зауваження і побажання не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертації, яка робить вагомий внесок у розроблення проблеми розвитку особистісно-професійної зрілості майбутніх учителів.

Вважаю, що новаторське, теоретично і практично зорієнтоване дослідження Галузяка Василя Михайловича відкриває нові шляхи для вдосконалення особистісно-професійної підготовки майбутніх учителів та стане поштовхом до подальшого вивчення актуалізованих у дисертації проблем.

Загальна логіка дослідження, послідовність викладу та доказовість положень і висновків надають дисертаційному дослідженню цілісності, повноти та завершеності.

Дисертаційна робота має теоретичне і практичне значення, оскільки одержані в ній результати можуть використовуватись в освітньому процесі закладів вищої освіти, що провадять діяльність у галузі підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних або науково-педагогічних працівників, а також можуть знайти застосування у подальших дослідженнях проблем теорії і методики професійної освіти.

Сформульовані дисертантом висновки чітко і повно розкривають відповідно до поставлених у роботі завдань основні результати дослідження. В опублікованій за темою дисертації 121 публікації викладено основні наукові положення, сформульовані у процесі наукового пошуку.

Дисертація за змістом відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Галузяка Василя Михайловича «Теоретичні і методичні засади розвитку особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Галузяк Василь Михайлович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Т. П. Кучай

Підпис Т.П. Кучай завіряю.
Завідуюча відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік